

## Interesul național și producția națională

Nicolae Bud\*

„Dacă ai vrea să ai parte de o țară frumoasă și armonioasă, eu cred că altceva decât România nu ai putea să desenezi”, spunea academicianul Mircea Malița. Chiar așa, Carpații sunt aici, Marea Neagră e alături, Dunărea e aproape. Este o țară binecuvântată de Dumnezeu din punct de vedere natural. Are resurse, cam din toate câte puțin. Apoi este așezată într-un loc foarte bun. Aproape că nu se putea mai bine, pentru că este la frontiera a două continente: Europa și Asia. Prin urmare, o țară care înțelege că geografic este situată astfel își construiește o personalitate și o politică adecvată ca să fie și, și. Ești cumva din mijloc, nu mai poți spune „sunt occidental” sau „sunt oriental”.

Poziția noastră între OCCIDENT și ORIENT ar putea deveni o punte de legătură între cele două părți ale Europei, cu minima condiție de a avea oameni de stat capabili, astfel, ea este o linie de separație pe care o calcă când unii, când alții, încercând să ne atragă când de o parte, când de alta.

Popoarele mari, este cunoscut, comit multe nedreptăți, săvârșesc chiar orori în râvna lor concurentă. Ele întind mâna peste tot să ia, să amenințe, să atragă. De altminteri, se spune că în politică nu sunt prietenii, ci numai interese.

Regula micii puteri plasate astfel este să aibă relații bune și să le întrețină ca atare cu mare grijă și cu multă/foarte multă diplomatie, cu toate marile puteri în mod egal. În opinia mea, aceasta-i regula. Cu toate!

Ce vedem noi cu ochii liberi în politica locală și globală sunt numai aparențele, ceea ce auzim

este mănunchiul de declarații oficiale și fapte onorabile; dar fenomenologia determinantă pare mult mai ocultă și aparține mafiilor. Invocând o scuză, este greu pentru oricine vede și judecă să aibă datele concrete. Și chiar pentru cine e în „structuri” este greu să judece ansamblul. Aproape nimic esențial nu este pe față. Iar acel esențial este compozit, etajat, întrepătruns și de nepătruns.

Trăim o perioadă de schimbări care vor reorienta POLITICA și ECONOMIA acestui secol. Analisti reputați afirmă, aducând în discuție și argumente, că nu vor mai exista *produse* sau *tehnologii* NAȚIONALE. Ba, mai mult, nici *corporații* și *industrii naționale* sau, în orice caz, *ele nu vor mai fi ceea ce înțelegem noi*, în prezent, prin aceste noțiuni. În interiorul granițelor naționale vor rămâne oamenii, la noi din ce în ce mai puțini, care formează *națiunea*. Se mai spune că *principala avuție a unei națiuni* va consta în priceperea și ingeniozitatea cetățenilor săi. Pe bază de consecință, *principala sarcină politică a fiecărei națiuni* va fi aceea de a face față forțelor centrifuge ale economiei mondiale care subminează legăturile care-i unesc pe oameni – oferind tot mai mult celor mai calificați și mai inteligenți și condamnându-i pe cei mai puțin calificați la un nivel de trai din ce în ce mai scăzut.

„Este limpede că o țară poate câștiga numai dacă o alta pierde”, observa Voltaire.<sup>1</sup> Afirmatia mi se pare a fi valabilă și astăzi deși, anterior ei, puțini oameni de stat sau gânditori politici vedeau NAȚIUNEA ca fiind responsabilă în vreun fel, sau neapărat legată de bunăstarea economică a

64 \*Doctor în economie și doctor în inginerie, consilier al președintelui Grupului de firme „Astra”, membru asociat al Academiei de Științe Tehnice din România (ASTR), Secția ingineria petrolului, minelor și geonomiei

populației sale. BOGĂȚIA NAȚIONALĂ se raporta numai la bogăția suveranului și acoliților care născociau, finanțau și puneau la cale planuri de acumulare de bogății, din țară și străinătate, pentru a purta războaie și a-și spori puterea și prestigiul și nu la bunăstarea indivizilor obișnuiți din cadrul națiunii.

Tendințele actuale în privința liberului schimb s-au putut dezvolta, fără îndoială, datorită primelor teorii ale comerțului internațional formulate de David Ricardo (1817). Adam Smith (1799), fondatorul teoriei economice liberale, este primul care susține necesitatea comerțului internațional, considerându-le un „*joc cu sumă pozitivă*”. Adică *dacă o țară străină nu poate oferi o marfă la niște costuri mai bune decât am fi putut obține intern, este mai bine să achiziționăm acea marfă contra unui produs din propria noastră industrie, dar păstrându-ne niște avantaje*.<sup>2</sup>

Trecerea la *naționalismul economic* popular avut loc în paralel cu mutația politică de la *absolutism* la *democrație*, transformare care a început în secolul al XVIII-lea și a continuat/continuă și astăzi. Odată cu răspândirea ideilor și instituțiilor democratice, *scopul economic și politic* preponderent nu a mai fost sporirea puterii suveranului, ci creșterea bunăstării populației țării. Procesul a început mai întâi în Anglia, unde s-au înjghebat primele instituții democratice moderne. Pe atunci, Camera Comunelor devenea ceea ce gânditorul politic Edmund Burke<sup>3</sup> avea să o numească „*adunare deliberativă*”, călăuzită de „*rațiunea generală a întregului*”. Filozoful englez John Stuart Mill<sup>4</sup> susținea că *democrația* cultiva atașamentele morale „*prin cea mai amplă dezbatere publică, în care nu numai câțiva indivizi, ci întreaga colectivitate participă, într-o anumită măsură la guvernare*”. Sau, altfel spus, *instituțiile democratice* creează buni cetățeni.

Adam Smith în *O cercetare asupra naturii și cauzelor avuției naționale*, expunea ideile pe care aveau să le repete de atunci conservatorii liberali, liber-schimbistii, republicanii și economiștii secolului al XX-lea. Dar Smith nu era un cosmopolit. El scria despre principiile economice universale, dar cadrul lui de referință era în mod hotărât NAȚIONAL. El condamna mercantilismul englez nu pentru că reducea bogăția altor națiuni, ci pentru că îi făcea pe cetățenii englezi să fie mai săraci

decât ar fi putut fi în alte condiții. De asemenea, *Smith nu avea în principiu nici o obiecție împotriva intervenției statului atunci când interesele națiunii o cereau*. El era de părere că Legile Navigației erau „*probabil cele mai înțelepte dintre reglementările comerciale engleze*” pentru că „*apărarea STATULUI este mult mai importantă decât belșugul*”. (The Wealth of Nations). În ce privește *PRODUCȚIA NAȚIUNII*, de care depindea în mod fundamental bunăstarea ei, el identifica doi factori determinanți esențiali: mai întâi, proporția populației angajată în *PRODUCȚIE*; în al doilea rând, „*pregătirea, dexteritatea și judecata cu care este făcută munca în general*” factori care sunt la fel de importanți astăzi ca și acum mai bine de două sute de ani.

Abraham Lincoln spunea: „*Nu știu eu prea multe despre taxe, dar măcar atâta știu, că atunci când cumpărăm produse fabricate în străinătate noi luăm MARFA și străinul ia BANII. Când cumpărăm produse făcute în țară luăm și MARFA și BANII*”.<sup>5</sup>

În America, poate cel mai invocat și interesant aspect în ce privește controversele asupra TAXELOR a fost tipul de argument de genul „*orice sacrificii erau justificate pentru binele ECONOMIEI NAȚIONALE în ansamblu și aveau să se răsfrângă asupra celor care plăteau taxele: „Beneficiul întregii societăți rezultat dintr-o investiție publică poate fi atât de important încât poate justifica pe deplin... cheltuiala crescută de executarea acesteia*” susținea Henry Clay, atunci când argumenta că *INVESTIȚIILE INTERNE* să fie finanțate prin aplicarea taxelor (fragment dintr-una din cuvântările ținute de Clay în Camera Reprezentanților în 1818)<sup>6</sup>.

Reciteam recent o lucrare mai veche, *Raportul Clubului de la Roma* pe 2012-2052. Raportul este unul relativ cuminte, așezat, plin de o documentație extrem de utilă. El sesizează câteva lucruri pe care le anunță însă cu multă reținere și prudență. De exemplu, una este aceea că *STATELE* trebuie să-și recapete (!?) autoritatea și că trebuie să iasă din zona de „*interdicție*” și „*degradare*” care le-a urmărit cam de peste 30 de ani încoace. Auzim, deseori, afirmații că *STATUL* abuzează, că e birocrat, că este împotriva individului și câte și mai câte de felul acesta. Ca efect, *STATELE* au fost slăbite, săracite, li s-au

---

luat atribuții până aproape de punctul de a nu mai putea aplica răspunderea lor primordială, adică **PROMOVAREA INTERESULUI PUBLIC NAȚIONAL**.

Să punem STATUL la muncă și să-l lăsăm să-și facă treaba. El răspunde de **INTERESUL NAȚIONAL**! Componenta privată este foarte importantă, trebuie stimulată și încurajată din toate pozițiile, dar ea nu construiește școli, nu face grădinițe, nu face spitale, nu face șosele, nu rezolvă medicina și educația omului. Astea, toate, țin de **INTERESUL PUBLIC** și fiecare cetățean depinde, în fond, de funcționarea STATULUI.

O a doua idee a Raportului face referire la **CAPITALISM**. Dacă încerci a critica unele lucruri din **ECONOMIA CAPITALISTĂ** și se reproșează că negi sistemul, așa că lumea este atentă să nu vorbească împotriva *capitalismului*. Ei bine, Raportul nu vorbește împotriva *capitalismului*, dar imaginea pe care o prezintă este aceea a unei grădini înecate în buruieni și care trebuie a fi plivită. Se susține că acolo unde se fac excese, jafuri, acolo unde se introduc principii greșite în ce privește circuitul banilor, acolo este nevoie de un anumit control.

Fără îndoială, *CAPITALISMUL* nu este o instituție de caritate. Paradoxal însă, cu toate că motivarea capitaliștilor este reprezentată aproape în exclusivitate de generarea de **PROFIT**, acțiunile lor de a deveni mai competitivi, împreună cu obiectivul de a ajunge dominanți pe piață, aduc după sine, chiar fără voia lor expresă, creșterea nivelului de bunăstare. Sigur, situația ideală ar fi ca impresionantul **CAPITAL** necesar în orice țară pentru a susține diferite cerințe ale dezvoltării să poată fi generat de economiile membrilor societății respective. Dar lucrul acesta s-a dovedit nerealizabil.

Ar mai fi de adăugat, printre multe altele, un punct critic: *STATUL* de drept, supremația legii, nimeni nu este mai presus de lege. În orice formă ar fi formulat, acesta este un imperativ obligatoriu. De decenii bune, în felurite modalități, *STATUL* este săpat chiar de la rădăcină. Societățile în drumul lor către postmodernitate, sau care au trecut deja pragul, au acceptat și cultivă o lume paralelă. Una care propovăduiește încă principiul supremației legii și una care îl încalcă flagrant, zi de zi. Activitățile ilicite, ilegale și criminale orga-

nizate pe scară largă și susținute de actele transfrontaliere, locale, regionale sau chiar globale, nu mai reprezintă nicăieri în activitățile de azi excepții, ci o parte din regulă. De la traficul de droguri, la cel de persoane și de mărfuri, la operațiuni financiare, lumea celor pentru care supremația legii este valabilă doar parțial sau deloc, uneori chiar niciodată, a căpătat deja o forță economică și financiară care reprezintă fracțiuni de până la 40% din venitul național al unor țări.

Chiar și țările cele mai avansate solicită **CAPITAL** de investiție străin, existând o adevărată competiție mondială pentru atragerea acestuia. Asemenea investiții au, firește, și un cost: la fel cum plătești dobânda la bancă, și capitalul străin vine numai atunci când investitorul apreciază că relația risc-profit este favorabilă.

Multinaționalele respectă legile țării unde operează în marea lor majoritate. Ele vor încerca să-și maximizeze profitul prin specularea „găurilor” legislative ce le permit acest fapt. Cohorte întregi de avocați și contabili lucrează tocmai pentru a găsi aceste slăbiciuni legislative, care apoi să fie speculate fiscal. Prin urmare, incriminarea multinaționalelor, cum că nu plătesc impozite și exportă capitalul, nu se susține atâta timp cât activitatea se desfășoară în contextul legislației naționale. Dacă aceasta prezintă lacune, îndubitabil vina nu poate cădea decât în sarcina legiuitorului.

Idealul asigurării dezvoltării naționale numai pe baza *CAPITALULUI AUTOHTON*, implicit păstrarea părții însemnate a profiturilor în țară, este, în opinia mea, imposibil de realizat, alternativa nu poate fi decât apelarea la **CAPITAL STRĂIN**. Cum atragi acest **CAPITAL** și cum îl recompensezi, ținând seamă de competitivitate, rămâne o decizie a societății. Pe această piață globală, **CAPITALUL** curge în acele țări în care se va putea dezvolta cel mai liber și în care *STATUL* îl împovărează și îl solicită cel mai puțin cu finanțarea propriilor sale sarcini. Din această perspectivă, țările se află într-o competiție internațională și concurează în ca face ca propriul spațiu să fie cât mai atractiv pentru investitori.

Posibilitățile crescute create de un schimb global accelerat de informații, bunuri și, de asemenea, de numeroase servicii, au introdus în vechiul conflict între **MUNCĂ** și **CAPITAL** avantaje clare

de partea CAPITALULUI. Manuel Castells<sup>7</sup>, un reputat sociolog contemporan, vorbește despre „societatea modernă de tip rețea”, în care e valabilă formula „în esență, CAPITALUL este global; de regulă, munca este locală”. Astfel, cresc posibilitățile investitorilor, ale speculanților și ale celor care jonglează cu finanțele, în timp ce aceia al căror trai depinde de munca mâinilor lor sunt lăsați deoparte. Și din această cauză s-a ajuns în situația în care cuvântul „reformă”, care în sine ar trebui să aibă o conotație pozitivă, nu mai trezește un sentiment de încredere în mintea și inima oamenilor, ci mai degrabă unul de frică și îngrijorare. Diferența dintre țările bogate și cele sărace crește mereu; în întreaga lume crește sărăcia relativă. Se conturează tot mai clar faptul că, în dezvoltarea economică globală, s-au format două grupuri de țări fundamental diferite una de alta: pe de o parte, țări care profită de dezvoltare, iar pe de altă parte, țări care au pierdut startul și rămân tot mai mult în urmă. Dar chiar și în țările – numite – state emergente se accentuează diferențele între săraci și bogați.

Sub ochii și pe spatele nostru se întâmplă libertatea guvernanților noștri, de a derula deficite și măsuri, care mai de care, populiste. Ne temem însă că pentru a spera în renașterea libertății economice, una care să țină de motoarele prosperității, gândirea și practica decidenților sunt departe de a fi potrivite. Căci nu putem numi dure niște măsuri care, în esență, obligă guvernul doar să nu mai cheltuiască sensibil mai mult decât „produce”. Poate, mai corect, decât încasează, prin coerciție fiscală, de la cei care, în realitate și economic vorbind, produc. De o vreme parcă am uitat de exerciții fiscale echilibrate, contabilicește vorbind. Dar dacă bugetul, chiar echilibrat fiind, atinge 50% din PIB, mai poate fi vorba, oare, despre economie de piață, acolo unde și atunci când mai mult de jumătate din averea anuală poartă amprenta alocării politice, prin bugetul de stat? Prin urmare, o limitare constituțională a deficitului bugetar nu ar fi suficientă. Căci, mai mult decât de guverne „nedezechilibrate” avem nevoie de guverne mai mici, ca pondere a bugetului în PIB. Asta ar însemna limitarea constituțională a mărimii bugetului, undeva la 25% din PIB sau chiar mai jos. Aceasta s-ar putea constitui într-o adevărată reformă a STATULUI CONTEMPO-

RAN, una numită să-l desfoieze de noianul de funcții atribuite în mod abuziv și treptat în contul și pe spinarea cetățenilor.

STATUL nu poate fi privit și folosit ca un paravan al tuturor problemelor. Oare prin ce științifică metodologie – sau mai degrabă sinistrală ideologie – se aruncă în cărucia pieței și a capitalismului o vină pe care, în fapt, guvernele o comit cu bună știință electorală, rostogolind notele de plată și, prin urmare, responsabilitatea economică?! Suntem într-o veritabilă criză de sistem<sup>8</sup> care ar trebui să ne creeze insomnii, științifice și politice deopotrivă.

Statistica ne spune că ROMÂNIA produce pentru piața internă și externă bunuri cu valoare adăugată scăzută și importă produse cu valoare adăugată semnificativ mai ridicată, astfel încât, per ansamblu, importurile de produse alimentare depășesc exporturile, rezultatul net fiind o creștere a deficitului balanței comerciale și o dependență sporită față de furnizorii externi.

Din analiza comparativă a datoriei publice externe înregistrată de țara noastră la sfârșitul anului 2021 cu perioada anilor 1980–1981, trecând peste diferența de regim economic și politic, reiese că la un procent aproximativ egal de îndatorare publică, investițiile în marile proiecte sunt mai mici decât în urmă cu 40 de ani. Dacă, în anul 1980, România primea 3,5 miliarde dolari de la Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare, banii au fost investiți, de exemplu, în centrala termo-electrică de la Turceni, în combinatul de Oțelinox de la Târgoviște, în dezvoltarea întreprinderii Rulmentul Brașov, în proiecte hidrotehnice, în sistemul de irigații din Bărăgan și în canalul Dunăre – Marea Neagră, împrumuturile contractate de autoritățile de la București au fost/sunt pentru acoperirea deficitului de venituri necesare plății cheltuielilor curente din sectorul bugetar și cel al asistenței sociale. Astfel, în perioada 2016–2022, guvernele s-au împrumutat pentru plata majorării salariilor în sectorul public, pentru plata majorării pensiilor și pentru cheltuielile ocazionale de supradimensionare a personalului din administrația publică locală și centrală. Respectivul împrumuturi au fost făcute deoarece rata de colectare a taxelor și impozitelor la bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat

este redusă, la aceasta adăugându-se și o colectare slabă a TVA. Putem concluziona că, STATUL s-a împrumutat pentru a efectua cheltuieli care nu se adresează VIITORULUI.

Pe de altă parte, guvernele care s-au succedat, indiferent de culoarea lor politică, au raportat, cu surle și trâmbițe, creșteri economice, însă acestea nu s-au translatat în viața zilnică a românilor. Pentru că bunăstarea nu este împărțită și principiul beneficiar al acestor creșteri economice este o așa-zisă elită politică și economică care au reușit să capteze cea mai mare parte a surplusului generat de aceste creșteri. Ca să o parafrazez pe Clare Rewcastle Brown, autoarea influentei publicații „Raportul Sarawak”, o mare parte din povestea României de după 1989 poate fi oarecum rezumată ca fiind „povestea celor care n-au și celor care au iahturi” („*the story of the have-nots and the have-yachts*”) sau ceva de genul acestora. Apoi, este supărător și tragic să vezi că n-am investit semnificativ, iar resursele alocate n-au fost chivernisite pentru a obține randamentul optim nici în infrastructură, nici în educație, nici în sănătate și nici în dezvoltarea sectorului financiar. De altfel, România are una din ratele cele mai scăzute de incluziune financiară din UE – 56% și evident că astfel țara a pierdut niște oportunități importante, cu care nu ne vom mai întâlni vreodată. Cu alte cuvinte, *costul de oportunitate* al lipsei de viziune și al corupției din ultimii 30 de ani se ridică la zeci sau sute de miliarde de euro, bani care ar fi putut contribui la schimbarea în bine a vieții a milioane de oameni.

Din nefericire, în termeni europeni, economia românească este o economie subdezvoltată! Sigur, noi avem impresia că trăim ca și afară, dacă ne uităm la magazinele pline și la mașinile care circulă. Numai că noi nu prea producem în România. Materiile prime românești nu sunt prelucrate în țară. Noi le exportăm ca materii prime și importăm la diferite grade de prelucrare, care însemnează o pierdere mare de valoare adăugată. Toate lucrurile arată asta! Că producem valoare adăugată sub media europeană și, mai grav, cea mai mare parte a acesteia nu o capitalizăm în țară, ci o capitalizează alții, în străinătate. Și asta nu numai pentru că economia noastră este dominată de multinaționale care, prin minimizarea contribuțiilor fiscale, recuperează foarte repede

investițiile, iar majoritatea profitului este exportat, astfel că beneficiul activității lor pentru statul român este minim, ci și pentru că importăm aproape tot ce consumăm. Prin urmare, creșterea noastră economică este, în fapt, un beneficiu pentru cei care ne trimit mărfurile lor.

Apoi, programele europene mari în care sunt incluse și țări ca România par a nu fi întotdeauna favorabile României! Asta pentru că aceste programe pleacă de la resursele unei țări pe care trebuie să le ia sau să le folosească altă țară. În Europa Centrală și de Est țara care deține proporții importante de resurse este România, situată pe poziția a doua, după Franța, în Europa, ca fiind în medie bogată în resurse începând cu mineralele până la terenurile arabile, ape, potențial energetic și altele.

De exemplu, în România, dintre materiile prime minerale, pentru care există potențial și pentru care este o cerere crescândă la nivel mondial, pot fi menționate:

- nisipuri cuarțoase și grafit, sub formă de rezerve cunoscute cu posibilități de exploatare;
- minerale de bor și fosforite, sub formă de resurse potențiale;
- crom, magneziu, germaniu și telur, sub formă de resurse potențiale modeste ca amploare;
- stibin, wolfram și pământuri rare, sub formă de resurse potențiale neomologate;
- cobalt, indiu, niobiu, galiu, minerale ale elementelor platinice, sub formă de resurse ipotetice.

Imaginea corectă a unei ECONOMII NAȚIONALE ca zonă a ECONOMIEI GLOBALE decurge, în principal, din deosebirile care există între INVESTIȚIE și CONSUM, adică între ceea ce este cheltuit pentru a crea bogăția viitoare și ceea ce se cheltuiește pentru a satisface nevoile și lipsurile curente. Această logică ne arată de ce, contrar opiniilor multora, nu este ceva îngrozitor în faptul de a avea datorii față de alții – atâta vreme cât împrumuturile sunt investite în fabrici, școli, infrastructură și alte mijloace de a spori PRODUCȚIA viitoare. În fapt, este preferabil să se contracteze datorii pentru a realiza astfel de obiective decât să se mențină un buget echilibrat prin amânarea sau renunțarea la astfel de investiții. Datoriile devin o problemă doar dacă banii sunt risipiți pentru consum.

Prin urmare, dacă nu va avea loc în România, într-o perioadă foarte apropiată, o adevărată reformă de restructurare a ECONOMIEI, în sensul creșterii gradului ei de valorificare a resurselor, a creșterii gradului de PRODUCȚIE cât și, mai ales, pentru a imagina un nou parcurs constructiv românesc, singura sursă de finanțare a țării va rămâne *împrumutul*. Ne trebuie o strategie, *în sens de lege organică*, a reluării progresului economic, fără de care nu vom mai fi niciodată un *STAT PUTERNIC*, prosper și de civilizație modernă.

Vedem cu toții că Europa e pusă în fața unor răspântii, a unor provocări complexe, și, desigur, a unor opțiuni urgente și radicale. Cum se postează România în această dezbatere, ce acțiuni întreprinde, cum își explică poziția în raport și cu INTERESELE NAȚIONALE – așa cum fac celelalte state?

#### Note

<sup>1</sup> Fernand B., *The Wheels of Commerce*, Harper and Row, New York, 1984.

<sup>2</sup> Gélédan François, *Les Theories classiques dans l'économie*, Paris, Seuil, 1988.

<sup>3</sup> Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France* (1790; New York, Penguin Books, 1968).

<sup>4</sup> Mill J. S., *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy – Abridged*, Hackett Publishing Company Inc., Indianapolis/Cambridge, 2004.

<sup>5</sup> Friedrich List, *The National System of Political Economy* (1841); Vernon Series in Economic History - Vernon Series in Economic Methodology, Vernon Press, 2013.

<sup>6</sup> Colton C., Clay H., *The life, correspondence and speeches of Henry Clay* (New York, 1857, vol. 5), Nabu Press, 2012.

<sup>7</sup> Manuel Castells, *The Rise of the Network Society, 2nd Edition*, Wiley-Blackwell; 2009.

<sup>8</sup> Simionescu A., Bud N., Bud A., *Crizele și managementul strategic. O abordare pragmatică din lumea vieții trăite*, Editura Academiei Române, București, 2019.